Muistio
LAPS/58/2018

Pyöreän pöydän keskustelu maahanmuuttajataustaisten lasten ojentautumismatkoista vanhempien synnyinmaahan

Osallistujat

Työntekijä Amina Aden, Feenix Helsinki ry.
Opetusneuvos Katri Kuukka, Opetushallitus,
Asiantuntija Mirjami Silvennoinen, Helsingin kaupunki
Puheenjohtaja Johanna Laisaari, Vanhempainliitto
Kehittämispäällikkö Tarja Mankkinen, sisäministeriö
Neuvottelukunnan jäsen Habiba Ali, Etnisten suhteiden neuvottelukunta
Lakimies Henna Harju, ulkoministeriö
Erityisasiantuntija Taina Martiskainen, Lastensuojelun Keskusliitto
Kansalaistoiminnan ja vaikuttamisen johtaja, Riitta Kauppinen, Pelastakaa Lapset ry.
Yksikönjohtaja Jaana Pajunen, Helsingin Diakonissalaitos

Alustajat

Vastaava Sopu-työntekijä Johanna Aapakallio, Loisto Setlementti ry:n Sopu-työ
Vastaava tutkija Marja Tiilikainen, Siirtolaisuusinstituutti
Vanhempi rikoskonstaapeli Reetta Vainio, Turun poliisin Ankkuri-hanke

Sisäministeriö

Sisäministeri Kai Mykkänen
Sisäministeri Kai Mykkäsen erityisavustaja Titta Andersson-Bohren

Lapsiasiavaltuutetun toimisto

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila
Lakimies Merike Helander
Ylitarkastaja Anssi Pirttijärvi
Harjoittelija Irma Elsilä

Yleistä

Keskustelun tarkoituksena oli tuoda esille eri toimijoiden näkökulmia aiheeseen, jotta ns. ojentautumismatkoihin osattaisiin paremmin puuttua yhteiskunnan palveluissa ja viranomaisten taholta.

Huomiot

Keskustelussa tuotiin esille, että aiheesta on keskusteltu jo noin 20 vuotta eikä asiassa ole päästy huomattavasti eteenpäin. Helsingin kaupunki on parhaillaan kehittämässä omaa malliaan puuttua ilmiöön. Tässä yhteistyössä ovat mukana eri viranomaiset, kuten KELA, Raja, Finavia. Usein tarve lähettää lapsi ”ojentautumaan” vanhemman kotimaahan johtuu lapseen liittyvästä huolesta, joka voi liittyä esimerkiksi

ongelmiin koulussa, lapsen kokemaan väkivaltaan, väkivallan uhkaan tai vaikeuksiin kasvattaa lasta. Taustalla voi olla myös lapsen tai nuoren mielenterveysongelmia, joihin vanhemmat etsivät kulttuurisesti tuttua hoitoa kotimaasta, tai vanhempien näkökulmasta liika ”länsimaistuminen” jonka vuoksi nuoren katsotaan tarvitsevan läheisempää kosketusta lähtömaan uskontoon ja kulttuuriin.

Keskustelussa tuotiin esille, ettei saa antaa sellaista viestiä, että matkat vanhempien kotimaahan ovat kategorisesti kiellettyjä ja että niillä on vain negatiivisia vaikutuksia. Tulisi miettiä, onko termi ”ojentautumismatkat” sopiva. Mahdollisia termejä olisivat lapsen vastentahtoinen maastamuutto, tilanteet, joissa lapsi on vastentahtoisesti ulkomailla tai lapsen edun vastainen maastavienti.

Kouluterveyskyselyn tuloksista nähdään, että maahanmuuttajataustaisten oppilaiden suhteet vanhempiin ovat heikommat kuin oppilailla keskimäärin. On tärkeää, että vanhemmat saavat viranomaisilta tukea kasvatustyöhönsä. Monet maahanmuuttajat, kuten kantaväestöönkin kuuluvat henkilöt, pelkäävät esimerkiksi lastensuojelua. Olisi hyvä, että viranomaisten toiminta ja eri toimijat tulisivat tutuiksi jo ennen mahdollista kriisitilannetta.

Vastentahtoisen maastamuuton ei tulisi olla ns. kulttuurisensitiivinen vaan epäilyn tullessa esille tulee asiasta voida kysyä ja tarvittaessa puuttua. Huomiota täytyy kiinnittää koko perheen tilanteeseen ja käydä sitä heidän kanssaan läpi. Lapsi on hankalassa asemassa, jos hän joutuu kertomaan asioista viranomaisille vastoin vanhempien tahtoa. Usein pitkänkin koulusta poissaolon jälkeen ei lapselta kysytä juurikaan tietoja poissaolosta. On tärkeää, että sekä selvitetään syy sille, miksi lapsi ei esimerkiksi kesän jälkeen palaa kouluun.

Viranomaisten välisen yhteistyön tulisi olla toimivaa. Esimerkiksi poliisin, koulun ja lastensuojelun henkilöstön olisi hyvä tuntea toisensa ja tavata kasvokkain, jotta yhteistyö sujuisi vaikeissa tilanteissa. Ennaltaehkäisy on tärkeää, koska tilanteeseen puuttuminen perheen jo vietyä lapsen ulkomaille on vaikeaa. Suomalaiset viranomaispäätökset eivät ole voimassa ulkomailla eikä Suomen edustustoilla ole toimivaltaa ryhtyä toimenpiteisiin esimerkiksi lapsen haltuun ottamiseksi vieraan valtion maaperällä. Virka-avun saaminen vieraan valtion viranomaiselta voi olla mahdotonta erityisesti, jos lapsi on kyseisen valtion kansalainen.

Johtopäätökset

Valtion tulisi ottaa asiassa vetovastuu ja ryhtyä ratkaisemaan tilannetta. Asianomaisten ministeriöiden: sisäministeriön, opetus-ja kulttuuriministeriön, sosiaali-ja terveysministeriön sekä oikeusministeriön tulisi yhteistyössä luoda valtakunnallinen toimintamalli lasten vastentahtoisiin matkoihin puuttumiseen. Mallin jalkauttamisessa tulisi käyttää eri kanavia, esimerkiksi Opetushallituksen koordinoimaa maahanmuuttajien opetuksen kuntakoordinaattorien verkostoa. Valtion tulisi myös selvittää, tarvitaanko lainsäädännöllisiä muutoksia esimerkiksi lastensuojelulakiin. Valtion tulisi myös ottaa vastuu lasten ja nuorten palautusoperaatioiden kuluista.